

**Neda Pintarić, Ivana Čagalj i Ivana Vidović Bolt. (ur.)
Komparativnoslavističke lingvokulturalne teme. Srednja Europa,
Zagreb, 2019., 409 str.**

Sredinom 2019. godine tiskan je zbornik *Komparativnoslavističke lingvokulturalne teme* u Zagrebu u izdavačkoj kući *Srednja Europa*. Zbornik je plod istoimene međunarodne konferencije i projekta Hrvatske zaklade za znanost [2131] voditeljice Nede Pintarić. Urednice zbornika su Neda Pintarić i Ivana Vidović Bolt, redovite profesorice na Katedri za poljski jezik i književnost, te Ivana Čagalj, docentica na Katedri za slovački jezik i književnost. Znanstvena je konferencija održana 9. i 10. veljače 2018. godine u Zagrebu, a uspješno je provedena zahvaljujući organizacijskom odboru koji su činili prof. dr. sc. Ivana Vidović Bolt, doc. dr. sc. Ivana Čagalj i asistent Miroslav Hrdlička. Na konferenciji su 72 izlagača predstavila 55 referata od kojih je nakon recenzentskih postupaka objavljen 41 rad. Zbornik su recenzirali znanstvenici iz triju zemalja Poljske, Slovačke i Hrvatske izv. prof. dr. sc. Lidija Cvikić, doc. PhDr. Márija Dobříková, prof. dr. sc. Patrycjusz Pająk i dr. sc. Dubravka Sesar, prof. emerita. Ukupno je 54 znanstvenika iz Austrije, Bjelorusije, Hrvatske, Poljske, Sjeverne Makedonije, Slovačke, Slovenije i Ukrajine objavilo svoje radove u zborniku, a članci su napisani na hrvatskom, makedonskom, poljskom, slovačkom i engleskom jeziku. Sama tiskovina se sastoji od kazala, *Uvodne riječi* urednica i samih članaka koji zauzimaju 409 stranica.

Radove, prije svega, objedinjuje poredbeni pristup u širokom smislu, nagovjешten već samim naslovom zbornika, konferencije i projekta u okvirima kojega je nastao. Dodirne su točke članaka usporedba i suprotstavljanje pojedinih elemenata jezika i/ili kulture iz različitoga jezikoslovnog, kulturološkog ili glotodidaktičkog pristupa, te predodžba drugoga, često i manjinskoga u međunarodnom kontekstu. Komparativno–kontrastivna analiza odabranih jezičnih pojava najzastupljenija je metoda u člancima; 23 od 41 rad se temelje na usporedbi i suprotstavljanju sastavnica različite jezične građe. Najčešći je jezik koji se s nekim drugim jezikom uspoređuje hrvatski; pojavljuje se kao polazišni jezik u 20 od 23 članaka. U zborniku se najčešće, u 15 radova, uspoređuju pojedini aspekti dvaju jezika, a među njima je najučestaliji poljsko–hrvatski jezični par čije je suprotstavljanje tema 6 članaka. U 7 se članaka tri jezika kompariraju, a u dva se pojavljuje trijada makedonskoga, hrvatskoga i poljskoga jezika. U jednome se članku suprotstavlja više od tri jezika, a među svim uspoređivanim jezicima samo jedan ne pripada slavenskim; to je njemački jezik s kojim se uspoređuju drugi slavenski jezici u dva članka. U *Uvodnoj riječi* radovi se dijele na dvije skupine, prvoj pripadaju jezikoslovna istraživanja, odnosno članci posvećeni pravopisu, rječotvorju, fleksiji, sintaksi, terminologiji, leksikologiji, frazeologiji, semantici, pragmatici, leksikografiji, dijalektologiji i povijesti slavenskih jezika. Drugu skupinu čine radovi kulturološke i sociolingvističke naravi, usmjereni na međunarodni položaj hrvatskoga jezika i rasprave o njemu,

analizu jezika u medijima, manjinske jezike i njihov odraz u esejističko putopisnim tekstovima, ali i nekoliko glotodidaktičkih radova.

Aspektu učenja i podučavanja hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika govornika drugih slavenskih jezika posvećeni su članci Ivančice Banković–Mandić *Odstupanja u izgovoru naglasaka u slavenskih govornika hrvatskog kao J2* u kojem su analizirane greške govornika iz Poljske, Ukrajine, Slovenije, Rusije, Češke i Bugarske s različitim stupnjem znanja hrvatskoga jezika i uspoređene s greškama govornika talijanskoga jezika, te rad Zrinke Jelaske *Srodnost i ini jezici – slavenski kao srodni jezici* koji uključuje istraživanje o ovladavanju slavenskih kao stranih jezika nad građom od devedeset jezičnih biografija zagrebačkih studenata kroatistike. Sličnu problematiku kao osnovu istraživanja sadrži članak Katarine Giel *Analiza frazeoloških pogrešaka u učenju hrvatskoga kao inog jezika na primjeru studenata iz Poljske* koji pokazuje rezultate analize pisanih provjera poljskih studenata, te zaključuje da ju u nastavu stranoga jezika potrebno uključiti više teorijskoga i praktičnoga znanja o frazeologiji, jer upravo to znanje svjedoči o dobroj jezičnoj kompetenciji. Rezultate istraživanja da se među navešćima za genitiv, dativ i lokativ jednine pridjeva, zamjenica i brojeva muškoga i srednjega roda najčešće rabe oni za genitiv i to kod studenata diplomskoga studije kroatistike u usporedbi s učenicima srednje škole te studentima hrvatskoga kao stranoga jezika pokazuje rad Sandre Jukić i Bojana Prosenjaka *Kako govornici slavenskih jezika rabe naveške u hrvatskome jeziku?*. Model za podučavanje kulture i njene glavne odrednice u nastavi hrvatskoga kao inoga jezika predlažu Sanda Lucija Udier i Milvia Gulešić Machata u članku *Što i kako proučavamo kad poučavamo kulturu*.

Položajem i raspravom o hrvatskome jeziku u međunarodnom kontekstu bave se radovi Roberta Bońkowskoga *Sytuacja prawna języka chorwackiego jako mniejszościowego w konstytucjach państw byłej Jugosławii* (Pravni položaj hrvatskoga jezika kao manjinā u ustavima država bivše Jugoslavije) u kojem se ističu neravnopravna prava na korištenje hrvatskoga jezika zajamčena ustavima država bivše Jugoslavije, Jagode Granić *Hrvatska »unutarnja« i »vanjska« jezična politika u europskom kontekstu* o trenutnom stanju i planiranju statusa jezika kao važnoga dijela nacionalnoga identiteta, te članak Vice Šunjića *Polemike o hrvatskom jeziku na stranicama Hrvatske revije u rubrici pisma uredništvu (1975.–1984.)* koji daje prikaz rasprava i skrbi hrvatskih emigranata, prije svega kroatista, za normiranje, stvaranje nazivlja, dijalekte i položaj hrvatskoga jezika u SFRJ.

Istraživanju iz područja sociolingvistike posvećen je rad *Ima li jezika nakon groba? O pesimizmu, stanju i perspektivama hrvatskoga jezika u Slovačkoj* Ivane Čagalj, Anite Skelin Horvat i Aleksandre Ščukanec koji predočuje rezultate kvalitativne analize o upitnoj budućnosti opstanka čakavskih varijeteta hrvatske manjine u Slovačkoj zbog uske upotrebne domene, nedostatka službenoga statusa i pesimizma samih govornika. O sličnome pesimističnom stavu za očuvanje manjinskih jezika iz perspektive pisca, ali ne znanstvenika piše Filip Kozina u članku *Budućnost manjinskih jezika iz književnog očišta Karla–Markusa Graußa*, gdje razloži takva stava

proizlaze iz turističke folklorizacije jezika i međugeneracijske otuđenosti. Odabrani gramatički problem kroz sociolingvističko gledište analizirani su u radu Diane Stolac *Sročnost u jeziku Hrvata u Australiji* u kojem su pak izdvojeni rezultati pogrešaka u sročnosti pridjeva i imenica, broja i imenice te subjekta i predikata kod druge generacije govornika hrvatskoga jezika dobiveni terenskim istraživanjima.

Analizu jezika u medijima i probleme percepcije drugoga predstavlja rad Danice Ćurković *Ili mi ili oni (tragovi novogovora na poljskim i hrvatskim izborima)* u kojem se razotkrivaju elementi totalitarnoga diskursa dvadesetoga stoljeća u govorima s predizbornih kampanja poljskih i hrvatskih političara iz 2015. i 2017. godine, kao i članak *Slavenske zemlje u talijanskim dnevnim novinama 'La repubblica': analiza sadržaja* Magdalene Nigoević i Nikoline Vukančić koji prikazuje reprezentacijske obrasce, razlike među njima i učestalost pojavljivanja slavenskih zemalja koje su članice Europske unije u odabranoj talijanskoj publikaciji.

U članku Željke Čelić *Iz čega se pije rakija i vodka u hrvatskome i ruskome jeziku?* uspoređuju se narodne tradicije i stereotipi povezani s konzumacijom odabranih alkoholnih pića, kao i morfološka i etimološka analiza naziva pića i kulturnih realija vezanih uz njih. Uspješnu rekonstrukciju jezično–kulturnoga portreta vezanoga uz fizički izgled Poljaka u jezičnoj slici svijeta slovenskih i poljskih ispitanika prokazuje rad Marije Waclawek i Marije Wtorkowske »*Nasz wygląd zależy od tego, w jakim lustrze się przejrzymy*« – *z badań nad stereotypem polaków* (»Naš izgled ovisi o tome u kakvom se zrcalu gledamo« – iz istraživanja nad stereotipom Poljaka).

U strogom se smislu dva članka bave terminološkom problematikom; rad Tetyane Fuderer *Suvremeno ukrajinsko i hrvatsko sintaktičko nazivlje – poredbeno gledište* razotkriva asimetriju u sustavu terminološkoga nazivlja kao rezultat specifičnoga razvoja i potreba odabranih nacionalnih jezika, a Josip Lasić u članku *O terminološkim kolebanjima u poljskoj i hrvatskoj hodonomastici* otkriva neujednačenost u analiziranim radovima posvećenim hodonomastici te daje vlastiti prijedlog za terminologiju u želji za izjednačavanjem i olakšavanjem budućih istraživanja u području hodonomastike. Pregled je teorijskih razmatranja o razlikama dvaju jezikoslovnih disciplina sa zajedničkim predmetom interesa, izložen u radu Katerine Veljanovske *За терминологію та лексику (O terminologiji i leksikologiji)*.

Leksikologiji i semantici iz različitih teorijskih pristupa posvećen je najveći broj radova u zborniku. U članku *Na sjecištu leksika i gramatike: imensko–prijedložne konstrukcije u hrvatskom i ruskom jeziku* Daniele Katunar i Ivane Simeon u okviru se konstrukcijske gramatike istražuje produktivnost [N PP] obrasca u funkciji imenovanja na uzorku dobivenom korpusnom analizom s polazišnim hrvatskim jezikom i utvrđuje da je obrazac u odabranom uzorku manje produktivan u ruskom jeziku. U radu Ewe Komorowske *Kolorystyka ciała człowieka w ujęciu językowym. Aspekt semantyczno–kognitywny (Koloristika ljudskoga tijela u jezičnoj perspektivi. Semantičko–kognitivni aspekt)* kroz kognitivnolingvistički pristup ispitivani su ustaljeni izrazi u poljskom i ruskom jeziku ekscerpirani iz rječnika i govornoga jezika koji opisuju stalne boje kože ili trenutne promjene boje na površini tijela kao

znak vremenskih, mehaničkih, zdravstvenih i emocionalnih čimbenika. Na slične tvorbene modele koji počivaju na metaforizaciji i metonimizaciji te upotrebu i nijanse u značenju ukazuje rad Pauline Pycia–Koščak *Semantička obilježja glagola govorenja u poljskom i hrvatskom kolokvijalnom jeziku*. U članku Ide Raffaelli i Ive Borić *Similarities and differences of lexicalization patterns in Croatian and Slovene: example of the concept ‘touch’ (Sličnosti i razlike leksikalizacijskih obrazaca u hrvatskom i slovenskom: primjer pojma ‘dodir’)* otkriveno je analizom rječnika i korpusa da oba jezika imaju iste tipološki relevantne rječotvorne obrasce, [V PP] konstrukcije i prefiksaciju, ali ti modeli leksikaliziraju različita značenja. Lidija Tanuševska u radu *Границы на граматикализацијата врз основа на избрани примери од полскиот, македонскиот и хрватскиот јазик (Granice gramatikalizacije na temelju izabranih primjera iz poljskoga, makedonskoga i hrvatskoga jezika)* prikazuje rezultate kontrastivno proučenih gramatikaliziranih pojava na formalnoj i semantičkoj razini, te zaključuje da su za makedonski jezik u odnosu na ostala dva proučena jezika specifične kategorija određenosti u imenskih riječi, dijetetička transformacija sa sekundarnom tranzitivizacijom, dubitativ te admirativ. U radu Eve Tibenske *Emócie i pocity z komparatívneho slovensko–chorvátsko–slovenského hľadiska, (Emocije i osjećaji iz komparativnoga slovačko–hrvatsko–slovenskoga gledišta)* s ciljem da im se dokaže zajedničko slavensko nasljeđe analizirane su rečenične strukture koje pokazuju mikrosituacije ‘emocija, osjećaji i njihova očitovanja’ te je uočena njihova strukturna podudarnost. Semantičkom analizom, utvrđivanjem mogućnosti prijevoda na izabrane slavenske jezike te analizom višeznačnoga glagola *saka* bavi se članak Stanislave–Štaše Tofoske »Što se ‘hoće’, šta se ‘želi’, koga se ‘voli’« – хрватски и полски еквиваленти на македонскиот глагол ‘сакá’, («Što se ‘hoće’, šta se ‘želi’, koga se ‘voli’« – hrvatski i poljski ekvivalenti makedonskoga glagola ‘сакá’).

Sljedeća skupina radova ujedinjena je frazeološkom tematikom; usporedbom strukture, učestalosti, porijekla i značenja frazeoloških jedinica u dvama ili trima jezicima. Podrobna je analiza različitih varijanti frazema *crna marica* ‘policijski automobil’, njegova mogućeg porijekla, kulturnoga i simboličkoga potencijala provedena na materijalu hrvatskoga, ruskoga i njemačkoga jezika, a rezultati predstavljani u članku Branke Barčot i Anite Hrnjak *Kada ‘crna marica’ promijeni boju i ime*. U radu Zofije Dembowske *Frazelozizmy zawierające komponent ‘czas’ w językach: polskim, chorwackim i macedońskim (Frazemi sa sastavnicom ‘vrijeme’ u poljskom, hrvatskom i makedonskom jeziku)* uspoređuje se čestotnost upotrebe izabranih frazeoloških jedinica na temelju rezultata anketiranih ispitanika različite dobi i stupnja obrazovanja te se zaključuje da se u svim trima jezicima frazemi sa sastavnicom ‘vrijeme’ često koriste i da nema značajne razlika u percepciji vremena među govornicima različitih jezika. Razlika frazeoloških jedinica s izabranom somatskom konstituentom u pogledu strukture i značenja, kao i njihova razdioba prema stupnju ekvivalencije prikazani su u članku *Kontrastivna analiza njemačkih, poljskih i hrvatskih frazema sa somatskom sastavnicom ‘nos’* Petre Koljnrekaj. Odgovoru na pitanje u kojoj mjeru konkretno glazbalo sa svojim stvarnim osobinama utječe na slikovi-

tost frazema i na koji se način očituju kulturne i povijesne osobitosti na primjeru odabranih frazema sa sastavnicama rog, fanfara, gusle, truba, dipla, lira i kolovrat posvećen je rad Miline Svítkove *Problémy interpretácie frazém s polysémantickým komponentom (na príklade slovenských a chorvátdkych jednotiek s komponentami z významovej oblasti hudby)* (*Problemi interpretiranja fazema višeznačnom sastavnicom (na primjeru slovačkih i hrvatskih frazeoloških jedinica sa sastavnicom iz glazbenog semantičkog polja)*).

Na leksikografsku problematiku upućuju tri rada u zborniku. U prvome članku zbornika *O leksikografskoj obradi hrvatsko–slovačkih 'lažnih prijatelja'* autorica Martina Grčević predstavlja vlastita rješenja primijenjena prilikom izrade rječnika za širi krug korisnika, a to su dvojezičnost i obostrani prijevod, neopširnost, usmjerenost na osnovni i učestali vokabular te preglednost i funkcionalnost. Autorica drugoga rada u zborniku *Variability and phraseological patterns from a lexicographic perspective (Varijabilnost i frazeološki obrasci iz leksikografskoga gledišta)* predlaže opsežan i sistematičan opis frazema i njihovih varijanti u frazeološkim rječnicima na primjeru bilježenja jednoga frazema i njegovih varijanti u jednojezičnom poljskom i dvojezičnom poljsko–engleskom rječniku. U članku *Wielki słownik języka polskiego PAN jako podstawa badań porównawczych nad leksyką słowiańską ('Veliki rječnik poljskoga jezika Poljske akademije znanosti' kao osnova za poredbena istraživanja slavenskoga leksika)* tvorac rječnika Piotr Żmigrodzki daje pregled općih informacija o rječniku, ali iznosi i detalje strukture baze podataka samoga rječnika i naglašava mogućnost korištenja tih baza podataka, uz uvjet postojanje slične baze za neki drugi jezik, kao temelj za poredbena istraživanja.

Članak Branka Tošovića *Mrežno generisanje tekstova na slovenskim jezicima* prikazuje vrste generatora tekstova, opisuje razliku između prirodno i umjetno generiranih tekstova, ističe da su građa za generatore svi slavenski jezici dostupni u digitalnom obliku te prognozira aktivni daljnji razvoj generatora i približavanje umjetno generiranih tekstova tekstovima na prirodnim jezicima.

Usporedbi morfološke, sintaktičke, stilističke i grafijske funkcije upotrebe velikoga početnog slova u dvama slavenskim jezicima posvećen je rad Eveline Grozdaneve *O pisanju velikog i malog početnog slova u hrvatskom i bugarskom jeziku* u kojem autorica ističe da ne postoji mnogo razlika u uspoređenim normama, ali se u pravopisima nude različiti pristupi rješavanju problema.

Morfološke i sintaktičke teme zastupljene su u sljedećoj cjelini koju čine tri rada. Članak Miroslava Hrdličke i Ivane Vidović Bolt *Zašto poljski i hrvatski »glagolski pridjevi radni« nisu ekvivalentni?* opisuje razliku u osnovnim obilježjima slične gramatičke pojave; za poljski je jezik tipična atributivna funkcija »glagolskih pridjeva radnih«, a za hrvatski tvorba složenih glagolskih oblika, rad također ukazuje na problemi prevođenja i na podudarne ustaljene konstrukcije s analiziranim gramatičkim oblikom. U radu *Genitiv u hrvatskom i poljskom jeziku* Margareta Katanić analizira sintaksu izabranoga padeža kroz podjelu na besprijedložni genitiv – subjektni, objektni, dijelni i slavenski – i prijedložni, te ističe razliku u upotrebi, prije

svega, u rekaciji glagola, a zatim i brojeva. Jerzy Molas u članku *Chorwackie i polskie kontaminacje leksykalne – struktura i funkcije* (Hrvatske i poljske stopljenice – struktura i funkcije) prezentira rezultate višerazinske analize poljskih i hrvatskih stopljenica i daje zaključak da su stopljenice u oba jezika nesistematične, okazionalne i ekspresivne naravi te da ne predstavljaju novi rječotvorni model.

Posljednji izdvojeni skup radova tematizira dijalektološke i poredbenopovijesne aspekte slavenske skupine jezika. Članak Mariole Jakubowicz *Z badań nad leksyką prasłowiańską (Iz istraživanja praslavenskoga leksika)* donosi prikaz povijesti praslavenske leksikografije, ali i mogućnosti koje otvara digitalizacija rječnike te predlaže etape pri rekonstrukciji praslavenskoga leksika. Rad *Polskie i białoruskie gwary grodzieńskie w ujęciu komparatystycznym (Poljski i bjeloruski govori grada Grodna u poredbenoj perspektivi)* Katarzynie Konczewske temelji se na usporedbi uzajamnih poljskih i bjeloruskih fonetskih utjecaja na leksik govora u okolici Grodna te pokazuje da se raširenost pojedinoga utjecaju razlikuje u jezičnim uzusima poljskih i bjeloruskih govornika. Autorice Neda Pintarić, Ewa Komorowska, Slavomira Ribarova, Oksana Timko Ćitko i Ana Vasung u članku *Zajednički korijeni geonima u odabranim slavenskim jezicima i njihova upotreba u frazeologiji i pragmatiki* provode etimološko–semantičku usporedbu hrvatskih naziva za geološke površine s poljskim, ruskim, staroslavenskim, slovačkim, češkim, ukrajinskim i bugarskim nazivima slavenskih korijena, te pronalaze pragmafrazeme s genonimskom sastavnicom u istraženim jezicima. U radu *Refleksy *dj, *tj kao prvi divergentni proces u kasnom praslavenskom jeziku* autorice Oksana Timko Ćitko i Julia Jusyp Jakymovič ukazuju na moguću relativnu kronologiju procesa jotacije *d* i *t* i prikazuju raznovrsne i nejednako raspoređene odraze proučavanih suglasničkih skupina te zaključuju da najveća razlika postoji među refleksima u južnoslavenskim jezicima, gdje je jotacija vjerojatno najkasnije počela.

Zbornik *Komparativnoslavističke lingvokulturalne teme* odlikuje se uistinu velikom tematskom raznolikošću i brojnošću metodoloških pristupa u provedenim istraživanjima, te pridonosi proučavanju bogatstva zajedničkoga jezičnokulturnoga slavenskog nasljeđa. Imajući to vidu, jasno je da može poslužiti kao izvor novih jezičnokulturnih spoznaja o brojnim slavenskim jezicima studentima svih razina filoloških studija, jezikoslovcima i svima koji pokazuju interes za slavenske jezike i kulture. Također, dobro je polazište i za daljnja kontrastivna istraživanja.

Lidija Milković